

τοκρατόρων. Ἡ πραγμάτωσις τῶν ἰδεῶν του θά γίνη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παραδειγμάτων τοῦ παρελθόντος.

Ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀνωτέρω σύνοψιν τῶν συμπερασμάτων του τὴν ἀναπτύσσει διεξοδικῶς μὲ βάσιν τὰ ἔργα τοῦ Πλουτάρχου καὶ πειστικῶς εἰς τὴν λαμπρὰν διερεύνησίν του.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Ἄκαδημία Ἀθηνῶν. **Studies in Fourth-Century Tragedy** by G. Xanthakis - Karamanos, Ph. D. (Lond.). Ἀθήναι 1980. Σελ. xv+246+16 Πιν.

Ἡ προκειμένη μελέτη, διωρθωμένη μορφή διδακτορικῆς διατριβῆς ὑποβληθείσης ὑπὸ τῆς συγγραφέως τὸ 1976 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἔρευναν τῆς τραγωδίας κατὰ τὸν δ' π.Χ. αἰῶνα. Τὸ ἔργον, ἐκτὸς τῆς βραχείας Εἰσαγωγῆς (σσ. 1-2), τῆς μακρᾶς ἑλληνικῆς Περιλήψεως (σσ. 185-202), τῆς πλουσίας Βιβλιογραφίας (σσ. 203-218), τῶν συνήθων Πινάκων χωρίων, πραγμάτων καὶ λέξεων (σσ. 219-246) καὶ δεκαεξὶ φωτογραφικῶν Πινάκων ἐκτὸς κειμένου, σύγκειται κυρίως ἐξ ἑπτὰ κεφαλαίων (σσ. 3-184), εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετάζεται τὸ ὑπ' ὄψιν θέμα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ τέταρτος π.Χ. αἰὼν παραλλήλως πρὸς τὰ ἰδιάζοντα εἰς αὐτὸν κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ χαρακτηριστικὰ ἐμφανίζει καὶ σημαντικὰ μεταβολὰς εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος κληρονομηθεῖσαν τραγωδίαν, προεξαγγέλλει δὲ μεταγενεστέρως ἐξελίξεις, ὡς εἶναι ἡ βουκολικὴ ποίησις καὶ τὸ μυθιστόρημα. Εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον (σσ. 3-34) ἡ συγγρ. ἐπισημαίνει τὰς γενικὰς τάσεις τῆς τραγωδίας κατὰ τὸν δ' αἰῶνα: ἡ ἀρμονικὴ σύζευξις λόγου, μέλους καὶ ὑποκρίσεως ἀρχίζει νὰ διασπᾶται, οἱ συγγραφεῖς δὲ ρέπουσιν πρὸς καινοτομίας συγγράφωντες «ἀναγνωστικὰ δράματα» προωρισμένα ὄχι μόνον εἰς θεατρικὴν παράστασιν ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνάγνωσιν, βαθμιαίως ἀποκόπτοντες τὸν χορὸν ἀπὸ τῶν δρωμένων ἐπὶ σκηνῆς μέχρι τῆς πλήρους σχεδὸν αὐτονομίας ἐκείνου ἀπὸ αὐτῶν, ἐξαίροντες τὴν σκηνοθεσίαν, ἐπινοοῦντες νέας τροπὰς εἰς τὴν παραδεδομένην πλοκὴν τῶν μύθων, κτλ. Τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου, δυστυχῶς, οὐδεμία διεσώθη τραγωδία ἀκεραία (ἐξαιρουμένου ἴσως τοῦ «Ρήσου»), πᾶσα λοιπὸν μελέτη ἀνάγκη νὰ στηρίζεται εἰς τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἀγγείων. Ἡ συγγρ., ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Στοβαίου, προβαίνει εἰς διαίρεσιν τῶν ἀποσπασμάτων, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος των, εἰς παθητικά, μελοδραματικά καὶ ρητορικά· εἰς περιγραφικά· καὶ εἰς ἠθολογικά καὶ γνωμικά. Εἰς τὸ Β' Κεφάλαιον (σσ. 35-46) ἡ συγγρ. ἐξετάζει συγκριτικῶς τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ἐπραγματεύθησαν τὰ μυθολογικά θέματά τους οἱ τραγικοὶ τοῦ ε' καὶ δ' αἰῶνος (περιπτώσεις τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Ἀντιφῶντος ἔναντι τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Θεοδόκτου ἔναντι τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Ἀστυδάμαντος) καὶ ἀποφαίνεται ὅτι αἱ καινοτομίαι τῶν νεωτέρων τραγικῶν ἀπέβλεπον εἰς μετριασμόν τοῦ ἐπιπολάζοντος εἰς τὰ παλαιότερα δράματα πάθους καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἡμερωτέρων αἰσθημάτων ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ψυχικὰς συγκινήσεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ δ' αἰῶνος. Εἰς τὸ Γ' Κεφάλαιον (σσ. 47-58) ἡ συγγρ. ἐξετάζει χαρακτηριστικὰ δείγματα μελοδραματικῶν ἔργων τῆς ὑπ' ὄψει περιόδου (τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Ἀστυδάμαντος καὶ τὸν «Λυγκέα» τοῦ Θεοδέ-

κτου), τῶν ὁποίων τὴν ἀρχὴν εὐρίσκει εἰς τὰς «τραγικωμωδίας» τοῦ Εὐριπίδου. Εἰς τὸ Δ΄ Κεφάλαιον (σσ. 59-70) ἐρευνᾶται ἡ ἐπιρροή τῆς ρητορικῆς τέχνης τοῦ δ' αἰῶνος ἐπὶ τῆς τραγωδίας τῆς αὐτῆς περιόδου: εἶναι γνωστὸν ὅτι διαπρεπεῖς τραγικοὶ ὡς ὁ Ἄστυδάμας, ὁ Θεοδέκτης καὶ ὁ Ἀφαρεὺς εἶχον διακριθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν ρητορικῶν λόγων, μεταξὺ δὲ τῶν δραμάτων παρατηροῦμεν ὅτι ἐπιδίδουν αἱ ρητορικαὶ ἐπινοήσεις («ἀγῶνες λόγων») κατὰ τὸ Εὐριπίδειον πρότυπον, πρὸς διέγερσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ ἐντόνων συναισθημάτων. Εἰς τὸ Ε' Κεφάλαιον (σσ. 71-102) ἡ συγγραφοσολιάζει ἀποσπάσματα ἀφηγηματικοῦ χαρακτῆρος ἐκ τοῦ Χαιρήμονος, τοῦ Καρκίνου, τοῦ Μοσχίονος καὶ τοῦ Θεοδέκτου. Εἰς τὸ ζ' Κεφάλαιον (σσ. 103-161) ἐξετάζονται ἀποσπάσματα γνωμολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μοσχίονος διασωθέντα μέχρῃς ἡμῶν κυρίως διὰ τοῦ Στοβαίου. Ἡ συγγραφοσολιάζει κατατάσσει τὸ ὕλικὸν ἀναλόγως τοῦ κυρίου χαρακτῆρος (θρησκευτικοῦ, ἠθικοῦ, κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ) τῶν ἀποσπασμάτων, προχωρεῖ δὲ εἰς ἕκτενῆ σχολιασμόν των. Εἰς τὸ Ζ' Κεφάλαιον, τὸ καὶ τελευταῖον (σσ. 162-184), ἐξετάζονται παπυρικὰ ἀποσπάσματα τεσσάρων μετευριπιδείων δραμάτων, τοῦ «Ἐκτορος» τοῦ Ἄστυδάμαντος, τοῦ «Οἰνέως» καὶ τῆς «Μηδείας» ἀγνωστων συγγραφέων καὶ τοῦ «Κενταύρου» (:) τοῦ Χαιρήμονος. Εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτὴν ἐπιτάσσεται κατάλογος παπυρικῶν εὐρημάτων με ἀποσπάσματα δραματικῶν ἔργων τῶν μετακλασικῶν χρόνων.

Ἡ συγγραφοσολιάζει ἐπετέλεσεν ἔργον χρήσιμον διὰ τῆς συναγωγῆς καὶ συνεξετάσεως πληθώρας ὄλης ἀναφερομένης εἰς τὴν τραγικὴν ποίησιν τοῦ δ' αἰῶνος. Ἐπισημαίνουμεν ἐν τούτοις ὅτι ἡ κατάταξις τῆς ὄλης κατὰ θέματα ἀλλ' ὄχι κατὰ συγγραφεῖς βοηθεῖ μὲν εἰς τὴν διασάφισιν ἐπὶ μέρους σημείων, στερεῖ δὲ τὸν ἀναγνώστην τῆς δυνατοτήτος νὰ σχηματίσῃ καθολικὴν εἰκόνα περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν μνημονευομένων συγγραφέων. Τὰ κριτικὰ ἐπίσης ὑπομνήματα τὰ ἐπισυναπτόμενα εἰς τὰ ἀποσπάσματα κατεστρώθησαν, προφανῶς, ἐπὶ τῇ βάσει προγενεστέρων ἐκδόσεων, με ἀποτέλεσμα τὴν παρεμβολὴν ἐνίοτε εἰς αὐτὰ ἀνακριβῶν εἰδήσεων ἢ καὶ περιττῶν λεπτομερειῶν (π.χ. ἐν σ. 107 εἰς τὸν στ. 32 μνημονεύεται ὡς *vulgata* ἡ ἀνορθόγραφος γραφὴ *νέκρους τ' ἀθάπτους*). Τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα εἰς τὴν «Ἀνδρομάχην» τοῦ Ἀντιφῶντος (σσ. 43-44) καὶ εἰς τὸ «Περὶ φθόνου» ἀπόσπασμα τῆς σ. 144 ἔχει συνταχθῆ, περιέργως καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν, ἀγγλιστί. Ἡ ἑλληνικὴ περίληψις μειονεκτεῖ καὶ κατὰ τὸ ὄφος καὶ κατὰ τὴν ἀκρίβειαν: -χ. ὁ τίτλος τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου εἶναι «Ἴφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις» μετ' ἄρθρου (σ. 186) τοῦ Αἰσχύλου δὲ «Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας» (ὄχι «Θήβαις») (σ. 187)· πλεονάζουν κακέμφοτοι φράσεις οἷον, «ὁ τραγικὸς χορὸς νὰ φτάσει τὸ βαθμὸ τῆς ἀνεξαρτοποιήσεως ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἔργου» (σ. 186), «τὸ δραματικὸν ἐπεισόδιον (...) δὲν μπορεῖ νὰ διαγραφεῖ» (σ. 198), «οἱ σωζόμενοι ἐξαμετρικοὶ στίχοι» (σ. 201), κτλ. Ἡ ἀπορίας ἄξιον εἶναι διατι εἰς τὴν ἑλληνικὴν περίληψιν (σ. 189) συνεχωνεῦθη σιωπηρῶς ἀπόσπασμα ἐκ τῆς *Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας* τοῦ Α. Lesky κατὰ μετάφρασιν Α. Τσοπανάκη (1964, σ. 866=1981, σ. 867).

Γ.Α. Χριστοδούλου